

Doporučení k vypracování dokumentace restaurování (závěrečné restaurátorské zprávy)

(stručný popis náplně)

Pozn.: Tento text byl zpracován jako pracovní materiál Komise MK pro restaurování. Nejde o taxativní výčet, ale o výchozí pozici, která se nutně mění s ohledem na dokumentovaný restaurátorský zásah. Obsah dokumentace restaurování musí vždy směřovat k prokázání odborných schopností v plném rozsahu požadované specializace (v Praze dne 12. 6. 2009).

Ve shodě s Benátskou chartou, musí být restaurování uměleckých a uměleckořemeslných děl provázeno dokonalou dokumentací v podobě analytické a kritické písemné zprávy ilustrované např. kresbami, kopiemi, fotografiemi, plány etc. Musí být zaznamenány podmínky, v nichž se památka nachází, technické a formální znaky vztahující se k procesu jejího vzniku a historii. Dále by měly být dokumentovány všechny fáze restaurování a všechny užití materiály a metody. Tato dokumentace by měla obsahovat přesné údaje o termínech průzkumů, diagnos a opatření. Tradiční metody psané a grafické dokumentace je možné doplnit digitálními metodami.

DOKUMENTACE RESTAUROVÁNÍ musí mít logickou výstavbu a splňovat požadavky dané v České republice zákonem č. 20/1987 Sb. o státní památkové péči v platném znění. Dokumentaci restaurátorského zásahu nelze oddělovat od dokumentace restaurátorských průzkumů a jejich vyhodnocení. Následující text by měl ve stručnosti vyjádřit hlavní informace, které by měla DOKUMENTACE RESTAUROVÁNÍ obsahovat, s ohledem na každý jednotlivý případ.

DOKUMENTACE RESTAUROVÁNÍ by tedy měla soustřeďovat informace o:

-provedených průzkumech (například archivní, uměleckohistorický a jiný společenskovední, restaurátorský, přírodovědný, například optický neinvazivní, invazivní s odběrem materiálu atd.); podle povahy věci může mít průzkum různý rozsah a využívat různých metod, které jsou určovány tím, co je potřeba zjistit smyslem průzkumu je poznání „přečtení“ hodnot památky a získání dostatečného množství informací pro rozhodování o možnostech jejich záchrany a výtvarné interpretace), není třeba dělat formální průzkum pro průzkum,

-komplexním vyhodnocení průzkumů a z toho vyplývajících závěrech (včetně eventuálního určení nutnosti realizace dalších doplňujících průzkumů),

-formulování koncepce restaurování vycházejícího z vyhodnocení průzkumů (z pohledu umělecko historického, restaurátorského, přírodovědného, eventuální návrhy na realizaci, ověřování jednotlivých navrhovaných restaurátorských postupů, vzorků, modelů restaurování), odůvodnění zvolené koncepce restaurování,

-průběhu vlastního restaurování,

-eventuální doporučení pro monitorování stavu a stanovení režimu ochrany památky po restaurování.

DOKUMENTACE RESTAUROVÁNÍ se stává součástí historie restaurovaného předmětu, součástí jeho hmotné existence v čase a prostoru.

Vlastní DOKUMENTACE RESTAUROVÁNÍ musí obsahovat objektivní a úplné informace o všech výše uvedených stupních průzkumů, jejich vyhodnocení ve vztahu k restaurování, a o průběhu vlastního restaurátorského zásahu.

DOKUMENTACE RESTAUROVÁNÍ bude rozdělena do tří bloků:

1. Písemná část

PÍSEMNÁ ČÁST¹ musí obsahovat podle povahy věci: základní údaje o památce a jejím restaurování (úvodní strany dokumentace restaurování obsahují například - lokalizace památky včetně uvedení vlastníka v době restaurování, číslo ústředního seznamu kulturních památek, pokud jde o restaurování kulturní památky podle § 14a odst. 13 zákona č. 20/1987 Sb., co se restaurovalo a v jakém rozsahu, kdo prováděl restaurování, průzkumy a jejich vyhodnocení, doba trvání realizace restaurování) sloužící k sumární informaci o restaurování a upozorňují (odkazují) na eventuální další části dokumentace:

- **titulní stránky** (Identifikační list restaurování – kde, co, kdo, od kdy do kdy):

Obec:

Název (označení) památky:

Rejstříkové číslo ústředního seznamu nemovitých kulturních památek (pokud jde o kulturní památku):

Umístění (ulice, číslo popisné a orientační, číslo parcely, bližší určení místa pomocí popisu, eventuálně jiný způsob lokalizace - například GPS):

Autor restaurované památky:

Datování památky:

Výtvarný materiál:

Rozměry:

Restaurování prováděl (pokud byla restaurována část díla, přesné vymezení rozsahu restaurované části - např. graficky):

Speciální průzkumy prováděl (-la, -li):

Vlastník památky v době restaurování:

Termín zahájení a ukončení restaurování:

- **popis stavu památky před restaurováním,**
- **popis provedených průzkumů, učiněných zjištění,**
- **komplexní vyhodnocení průzkumů a učiněných zjištění,**

¹ Po formální stránce by měly texty restaurátorské zprávy odpovídat soudobým zvyklostem – být v tištěné podobě, formátu A4 a odpovídat pravopisným normám.

- závěry z tohoto vyhodnocení vyplývající pro restaurování památky,
- popis restaurování památky, použitých materiálů, technických a technologických postupů, klimatických podmínek v průběhu restaurování,
- rozbor a vyhodnocení případných nových zjištění o díle,
- návrh dalšího ochranného režimu restaurované památky (včetně monitorování)

2. Grafická část

GRAFICKÁ ČÁST musí obsahovat podle povahy věci: nákresy, plánky, kopie dokumentů atd. vztahující se k průzkumu a restaurování, a to například:

- přesné zákresy míst odběru vzorků,
- zákresy rozsahu různých druhů poškození,
- zákresy rozsahu použití různých druhů materiálů a technologií
- zákresy rozsahu starých a nových doplňků,
- zákresy blokové skladby (např. u kamenosochařských děl),
- zákresy rozsahu průzkumem zjištěných denních plánů,
- podle konkrétní potřeby zákresy dalších informací,
- vyznačení samostatného podílu žadatele na restaurování díla.

3. Fotografická část

FOTOGRAFICKÁ ČÁST musí obsahovat:

- fotodokumentaci stavu díla před započatím restaurování (celkový pohled a detaily),
- fotodokumentaci v průběhu jednotlivých etap restaurování (detaily, mohou být i celkové pohledy),
- fotodokumentaci po ukončení restaurování (celkový pohled a detaily).

Fotografická dokumentace musí být realizována digitálně (RAW, min. 15 Mpix), resp. na řádně popsanych fotografiích nejlépe formátu 13 x 18 cm u tištěné podoby dokumentace.

Pokud bude používána barevná fotografická-obrazová dokumentace, bude na snímku zobrazena standardní barevná škála (např. firma Kodak).

U popisu fotografií se doporučuje uvádět tyto základní údaje: lokalizace a identifikace (kde se nachází zobrazené místo, jaká část díla je zobrazena), co je dokumentováno (etapa restaurování, eventuálně další specifické informace).

Aby měly fotografické snímky jednotlivých etap restaurování dostatečnou vypovídací hodnotu, měly by být pořizovány ze stejného místa, stejné vzdálenosti, za stejného osvětlení, stejnou technikou, na stejný fotografický materiál (ten by měl být zpracován stejným způsobem).

DOKUMENTACE RESTAUROVÁNÍ by měla mít pro dané území a pro určité časové období jednotný standardní formát A4, svázána v pevných deskách. V zásadě se počítá s textovými informacemi a s klasickou fotografickou dokumentací.

Pokud bude fotodokumentace zpracovávána digitálně, je nezbytné předložit kvalitně vytištěné fotografie s přesným uvedením podmínek digitálního záznamu a tisku. Budou uvedeny všechny informace o způsobu pořízení, upravování a tištění snímků. Jedná se především tyto údaje:

- jakou kamerou, s jakým snímačem a v jakém formátu a režimu byly snímky pořízeny,
- jakým způsobem byly následně upravovány,
- jakým způsobem probíhala editace snímků,
- na jakém papíře a jakou tiskárnou byly tištěny „pozitivy“ snímků.

Protože jsou DOKUMENTACE RESTAUROVÁNÍ materiály archivní, je třeba mít na zřeteli jejich trvanlivost a možnost co nejméně komplikovaného přístupu k uloženým informacím. Pokud budeme uplatňovat tato kritéria, vyhoví dokumentačnímu charakteru klasické fotografie nebo kvalitní tisky digitálně nasnímaných obrazových informací.

Závěrečná restaurátorská zpráva

- pro restaurování se zpracovává závěrečná restaurátorská zpráva:
 - o která bude mít strukturu podle Metodického listu Národního památkového ústavu č. 4/2006, ze dne 4. 9. 2006, čj. NPÚ 302/6662/2006 (Památkové listy / 22 / 2006) – viz informace níže na str. 5 – 8 tohoto „doporučení k vypracování dokumentace restaurování“ (pozn.: **žlutě** podbarvený text níže na str. 7 týkající se požadavku na fotodokumentaci je upraven zadavatelem), a
 - o která bude splňovat požadavky na dokumentaci provedeného restaurování ze str. 1 - 4 tohoto „doporučení k vypracování dokumentace restaurování“.

Struktura a náležitosti restaurátorských zpráv

Metodický list Národního památkového ústavu č. 4/2006, ze dne 4. 9. 2006, čj. NPÚ 302/6662/2006

památkové listy / 22 / 2006

Restaurováním se v ČR podle zákona č. 20/1987 Sb. o státní památkové péči v platném znění rozumí obnova kulturních památek nebo jejich částí, které jsou díly výtvarných umění nebo uměleckořemeslnými pracemi. Uvedeným zákonem je restaurování přesněji definováno jako souhrn specifických výtvarných, uměleckořemeslných a technických prací respektujících technickou a výtvarnou strukturu originálu. V návaznosti na to prováděcí vyhláška č. 66/1988 Sb. v platném znění předepisuje, že v závazném stanovisku pro přípravu a realizaci restaurování stanoví příslušný orgán státní památkové péče podle povahy kulturní památky vyhotovení závěrečné restaurátorské zprávy, která bude předána odborné organizaci.

Zpráva podle uvedené vyhlášky obsahuje:

- a) komplexní vyhodnocení průzkumných a výzkumných prací,
- b) dokumentaci provedeného restaurování,
- c) popis použitých technických a technologických postupů,
- d) popis použitých materiálů,
- e) nová zjištění o kulturní památce a pokyny pro další ochranný režim,
- f) fotodokumentaci jednotlivých fází restaurování a výsledného stavu,
- g) další dokumentaci podle povahy věci,
- h) předávací protokol a vyčíslení nákladů restaurování.

Pro uplatňování těchto požadavků v praxi chybí orgánům památkové péče metodická pomůcka. Proto Národní památkový ústav v rámci povinností uložených mu jako odborně metodickému pracovišti zákonem č. 20/1987 Sb., § 32 odst. 2c, vydává toto

metodické vyjádření

I. Písemná část restaurátorské zprávy

Písemná část restaurátorské zprávy obsahuje srozumitelný, stručný a věcně správný popis těchto skutečností:

1.
 - a) Rejstříkové číslo státního seznamu, inventární číslo, název díla, technika, materiál, autorský nebo dílenský či geografický původ (pokud je znám), přibližné datování, rozměry,
 - b) místní určení (kraj, okres, obec, budova, k níž dílo patří, u části budovy jednoznačná lokace anebo zaměření, u movitých děl dřívější umístění (pokud je známo),
 - c) vlastník díla, investor, úplný seznam fyzických osob zúčastněných na restaurování.
2. Z jakého důvodu bylo dílo restaurováno.
3. Přehled výchozích podkladů, které měli restaurátoři k dispozici (restaurátorský záměr/návrh, vyjádření odborné organizace památkové péče, závazné rozhodnutí orgánu státní památkové péče, restaurátorské zprávy o předešlých zásazích, historické písemné a obrazové prameny, odborné posudky, publikace o restaurovaném díle apod.).
4. Jaké průzkumy byly provedeny, za jakým účelem a s jakým výsledkem (v případě specifických průzkumů se přiloží písemný záznam výsledků a v případě odběru vzorků jejich seznam s grafickým vyobrazením odběrních míst – viz obrazová část).
5. Stručný popis stavu díla před restaurováním se zaměřením na eventuální dlouhodobé proměny jeho materiální a formální stránky v minulosti (např. na historickou stratigrafii, doplňky, defekty apod.).

6. Stručná charakteristika výtvarné technologie původního díla, pokud jsou k dispozici hlubší poznatky.
7. Stručný popis materiálních anebo formálních složek díla, které byly při restaurování odstraněny, zeslabeny, zrušeny anebo zakryty, včetně zdůvodnění, proč bylo dané řešení zvoleno (vztahuje se např. na demontované doplňky, sejmuté krycí vrstvy, staré přemalby, smytí starých fixází, nečistot, výměny rámu a soklů, zatmelené nebo zaretušované stopy po technologických postupech, zaretušované historické nápisy, odstraněné nebo zakryté jmenovky, evidenční čísla na zadních stranách obrazů apod.).
8. Co podstatného bylo na základě ohledání, průzkumů a restaurování zjištěno o minulosti díla.
9. Kam byly uloženy vzorky nebo sejmuté části díla (pokud mají výpovědní nebo jinou hodnotu).
10. Stručný popis nových materiálních a formálních složek díla vzniklých při jeho restaurování (fixáže, retuše, rekonstrukce, upevňovací prvky apod.).
11. Z jakých důvodů, v jaké míře a kde došlo během restaurování ke ztrátám originálu nebo jiných komponent s vypovídací schopností.
12. Přehled aplikovaných postupů a materiálů včetně složení a přibližné koncentrace nebo výrobního označení (např. tmelů, fixází, retuší, rekonstrukcí, vyměněných částí apod.), se stručným odůvodněním jejich volby.
13. Jak byla provedena případná závěrečná adjustace, montáž anebo instalace díla.
14. Zda a jakým způsobem jsou provedené zásahy odstranitelné.
15. Jaká je záruční lhůta, předpokládaná trvanlivost zásahů a doporučený ochranný, manipulační, klimatický a udržovací režim.
16. Seznam vyobrazení předložených v obrazové části.
17. Datum vyhotovení zprávy a podpisy všech fyzických osob, které práce provedly a podaly zprávu, spolu se stručným popisem a vymezením jejich podílu na celkovém restaurování.

Restaurátorská zpráva neslouží k dokládání pracnosti restaurátorského výkonu. V písemné části restaurátorské zprávy se doporučuje soustředit pozornost na objektivní popis těch indicií, které mohou vypovídat o okolnostech vzniku, původním vzhledu, funkci, ideové náplni, historických úpravách a procesech degradace restaurovaného díla. Případné pokusy o interpretaci musejí být podloženy důkazy. Organizace státní památkové péče může odborným vyjádřením doporučit navíc další potřebnou písemnou dokumentaci.

Písemná část zprávy má podobu tištěného elaborátu formátu A4. Elaborát musí být proveden technikou umožňující trvalou archivaci.

II. Obrazová část restaurátorské zprávy

Obrazová část restaurátorské zprávy obsahuje tuto dokumentaci:

1. Fotodokumentaci stavu před restaurováním
2. Fotodokumentaci stavu během restaurování
3. Fotodokumentaci stavu po restaurování
4. Grafickou dokumentaci (v případech uvedených níže)
5. Speciální fotodokumentaci, pokud byla provedena (např. IR snímky, luminiscenční snímky, roentgenové snímky, fotografie mikrořezů, tomografie apod.).
6. Výběr z historické obrazové dokumentace (pokud měla přímý vliv na restaurování).

Volba záběrů. Restaurovaná malířská a sochařská díla nebo uměleckořemeslné práce se před restaurováním, během restaurování a po restaurování dokumentují celoplošně ze všech přístupných stran. Snímky by měly být pořízeny v přibližně stejném úhlu a měřítku (srovnatelně). Snímky díla během restaurování se pořizují zejména ve stavu po odstranění těch komponent, které byly z nějakého důvodu sejmuty. Nevyhovující jsou snímky

rozostřené, nekонтastní a pořízené při nevhodném osvětlení (např. v protisvětle, nerovnoměrném nebo smíšeném denním a umělém osvětlení apod.). Ostatní doplňkové snímky zachycují významné vědeckotechnické informace podle povahy věci.

Technika snímání může být fotochemická i digitální. Pro fotodokumentaci zásadních stavů před restaurováním, během restaurování a po restaurování se u fotochemických snímků použijí diapozitivy nebo negativy formátu minimálně 4,5 x 6 cm, nebo u se použijí digitální fotografie snímání do formátu RAW přístrojem s rozlišením od 7 15 Mpix výše. U ostatních průběžných doplňkových anebo speciálních snímků se připouští také použití kinofilmu nebo digitálního formátu RAW při rozlišení od 5 Mpix výše. U digitální fotografie musejí být v restaurátorské zprávě vždy uveden typ přístroje a způsob zpracování snímku (se zřetelem na kompatibilitu). Malířská díla, polychromované plastiky a jiné artefakty s barevnou vrstvou nebo jejími fragmenty se snímají barevně. Spolu s objektem se okrajově vždy snímá kalibrační barevná a šedá škála. Černobílé snímky jsou přípustné u monochromních artefaktů včetně nepolychromovaných plastik a podle povahy věci také při doplňkové fotodokumentaci. Výsledná forma fotodokumentace musí být ověřitelná, názorná a trvanlivá. Digitální snímky musejí být verifikovány přiloženou kopií výchozího souboru RAW na CD. Z barevných digitálních snímků se fotochemicky vyhotovují fotografie nebo tisky na fotopapír s garantovanou trvanlivostí. Digitální tisky na běžné nefotografické papíry nebo kopie zhotovené na kopírce jsou nepřijatelné. Také k fotochemicky pořízeným negativům či diapozitivům předepsaného formátu musejí být přiloženy trvanlivé názorné fotografie. Minimální přijatelný rozměr výsledných fotografií zásadních stavů restaurovaných malířských a sochařských děl činí 18 x 24 cm (a odvozeniny), u uměleckořemeslných prací a doplňkových snímků 13 x 18 cm, u doplňkových snímků jen málo strukturovaných detailů eventuálně i méně. Splnil-li restaurátor při fotodokumentaci zásadních stavů díla shora uvedené podmínky, ale další doplňková fotodokumentace má velký rozsah (sto snímků a více), tuto doplňkovou fotodokumentaci lze v odůvodněných případech předat odborné organizaci na počítačovém médiu. Na zásadní stavy díla však tuto výjimku nelze vztáhnout. Grafická dokumentace ve formě odběrní mapy nebo fotografie s grafickým záznamem odběrních míst se provádí vždy v případě odběru vzorků. V případě výskytu více vrstev polychromie nebo malby se také provede grafický záznam jejich přibližného plošného rozsahu a stratigrafie. Grafická dokumentace by měla i v ostatních případech schématicky znázornit technologickou skladbu díla, rozsah doplňků, rozsah různých typů poškození či degradace díla (oblasti delaminace, sprašování povrchu, zasolení, zavlhčení, plíseň apod.) – a také rozsah oblastí, které byly podrobeny různým typům restaurátorského nebo konzervačního zásahu (např. zpevnění, odsolení, hydrofobizace, odstranění přemaleb apod.).

Organizace státní památkové péče může odborným vyjádřením navíc doporučit i další potřebnou obrazovou dokumentaci.

Obrazová dokumentace se opatřuje popiskami umožňujícími jednoznačnou identifikaci všech vyobrazení. Adjustuje se do obrazové přílohy formátu A4. (Pozn.: Adjustační technika se volí tak, aby odpovídala požadavku trvalé archivace /je třeba se vyvarovat agresivních lepidel, difundujících inkoustů, přílnavých plastů apod. – doporučuje se přihlídnout k metodice Operativní průzkum a dokumentace historických staveb, NPÚ, Praha 2005, s. 30-31/).

III. Předávací protokol

1. Restaurátorská zpráva se předkládá po dokončení prací, ale nejpozději při předání zrestaurovaného díla.
2. Prováděcí vyhláška stanoví, že součástí restaurátorské zprávy je předávací protokol a vyčíslení nákladů restaurování. Příslušný dokument v jednom vyhotovení je třetí částí závěrečné restaurátorské zprávy. V předávacím protokolu se uvede, zda restaurování bylo provedeno vyhovujícím způsobem. Potvrdí se v něm též převzetí restaurátorské zprávy

odbornou organizací státní památkové péče. Předávací protokol s těmito náležitostmi podepíše k tomu oprávněný zástupce této organizace, výkonného orgánu státní památkové péče, vlastníka restaurovaného díla, investora (pokud jím není vlastník), dodavatele (pokud nejde o prováděcí restaurátory) a osob, které restaurování provedly.

3. Platnost písemné a obrazové části restaurátorské zprávy verifikují a potvrzují její autoři, a to způsobem uvedeným v písemné části, bod II/17.

4. Výsledek restaurování, o němž není podána řádně podepsaná závěrečná restaurátorská zpráva s předávacím protokolem, odborná organizace státní památkové péče nedoporučí převzít. 5. Restaurátorskou zprávu obdrží při předání díla v jednom vyhotovení odborná organizace státní památkové péče.

IV. Zásady pro zacházení s vyhotovenou dokumentací

1. Restaurátorské zprávy se v odborné organizaci archivují odděleně od spisů. Jejich písemné i obrazové části se ve smyslu zákona č. 106/1999 Sb. o svobodném přístupu k informacím na požádání zpřístupňují veřejnosti. Zapůjčují se však výlučně k prezenčnímu studiu.

2. Využití obsahu písemných a obrazových částí restaurátorských zpráv se řídí autorským zákonem.

3. Zprávy, které odborná organizace nevyužívá ke své činnosti, se předávají k další archivaci Národnímu archivu v Praze.

Odůvodnění

Dokumentaci restaurování kulturních památek je třeba usměrnit obecně použitelnými zásadami tak, aby řádně plnila své účely. Primárním účelem závěrečných restaurátorských zpráv je uchovat vědeckotechnické informace o provedeném restaurování a o jinak nedostupných zjištěních významných pro potřeby památkové péče, vědy a osvětové činnosti. Druhým významným účelem zpráv je podat spolehlivý důkaz, že vlastník při obnově památky prostřednictvím oprávněné osoby řádně splnil podmínky plynoucí ze zákona. Tyto účely mnohé zprávy neplnily pro svůj čistě deklarativní a nedostatečně průkazný obsah. Docházelo proto k úniku nenahraditelných poznatků a zprávy měly často nedostatečnou odbornou úroveň a právní váhu.

Zpracoval: PhDr. Jakub Vítovský Mgr. MUDr. Tomáš Hájek, Dr. generální ředitel Národního památkového ústavu

Památkový postup Struktura a náležitosti restaurátorských zpráv vznikl na základě Výzkumného záměru I. Vědecký výzkum ke zkvalitňování odborně metodického řízení státní památkové péče, VZ MK ČR MK07503233301, úkolu č. 101 Zkvalitňování odborně metodického řízení státní památkové péče, koordinace a efektivní využívání výsledků výzkumu a vývoje v oboru památkové péče v působnosti NPÚ (včetně zpracování a implementace odborných metodik dílčích činností v oboru památkové péče a výzkumu nových forem celoživotního vzdělávání pro obor památkové péče).

Lektoroval: Prof. PhDr. Milan Togner, Univerzita Palackého Olomouc

památkové listy / 22 / 2006, příloha časopisu Zprávy památkové péče / 67 / 2007 / 1 | na <http://www.npu.cz> přístupné ve formátu pdf od 6. 9. 2006, Metodický list NPÚ č. 4/2006 | Jakub VÍTOVSKÝ / Struktura a náležitosti restaurátorských zpráv